ANTHROPOLOGIA INTEGRA
17/2026/1
ČASOPIS PRO OBECNOU ANTROPOLOGII A PŘÍBUZNÉ OBORY
JOURNAL FOR GENERAL ANTHROPOLOGY AND RELATED DISCIPLINES

Recenze / Reviews

Balkan Vampires: Society, Politics, Representation

GIUSEPPE MAIELLO

Vysoká škola finanční a správní

Kniha srbského antropologa Danila Trbojeviće, věnovaná konceptu upíra v současném Srbsku, představuje mimořádně podnětný a teoreticky vyzrálý příspěvek k antropologii Balkánu. Autor vychází z poznatku, že studenti katedry etnologie a antropologie Bělehradské univerzity často předpokládali, že upír je postava „minulosti". Právě tato skutečnost vedla Trbojeviće k rozhodnutí věnovat se tématu, které bývá redukováno na folkloristické stereotypy či populární kulturní obrazy, avšak on je uchopuje způsobem, jenž zásadně překračuje tradiční rámce démonologických studií. Upír podle Trbojeviće nepředstavuje statický relikt minulosti, ale dynamický symbol kulturní reality, který se neustále proměňuje v dialogu mezi lokálními tradicemi, globálními vlivy a každodenní zkušeností venkovských komunit.

Jedním z největších přínosů práce je její důsledné propojení teoretického zázemí s dlouhodobým terénním výzkumem. Autor čerpá z rozsáhlé etnografické dokumentace shromážděné v letech 2007–2019 a opakované návraty do týchž komunit mu umožňují zachytit nejen variabilitu narativů, ale také jejich proměny v čase, generační rozdíly a jemné mechanismy kulturní intimity, které obklopují citlivá témata spojená s onostranností. Tato kombinace historické perspektivy a současného terénního materiálu činí z knihy výjimečně komplexní studii.

Teoretický rámec je široký, avšak pevně ukotvený. Autor pracuje s konceptem glokalizačního kaleidoskopu Arjuna Appaduraie, s teoriemi kulturní hegemonie Antonia Gramsciho a Néstora Garcíi Cancliniho, stejně jako s pojetím kultury jako prostoru konfliktu, vyjednávání a odporu, jak jej formuluje Stuart Hall. Tyto globální teoretické perspektivy jsou citlivě propojeny s regionální etnologickou tradicí, zejména s dílem Dušana Bandiće a Luky Šeša, kteří se zabývali lidovou religiozitou, démonologickými představami a ontologickými strukturami venkovských komunit. Právě toto propojení mezinárodních teorií s lokálními epistemologiemi činí práci mimořádně cennou.

Zvláštní pozornost si zaslouží autorovo pojetí „stvarnosti", nikoli jako objektivní reality, ale jako ontologického horizontu, v němž jednotlivci i komunity interpretují svět kolem sebe. Upír zde vystupuje jako plovoucí označovatel, symbol schopný absorbovat různé významy podle sociálního kontextu. Může být projekcí neuzavřeného smutku, výrazem sociální deviace, metaforou narušených vztahů, ale také nástrojem, jímž se artikulují obavy spojené s modernizací, migrací či proměnou venkovského prostoru. Autor přesvědčivě ukazuje, že tyto významy nejsou náhodné, ale odrážejí hlubší kulturní logiky a historické zkušenosti.

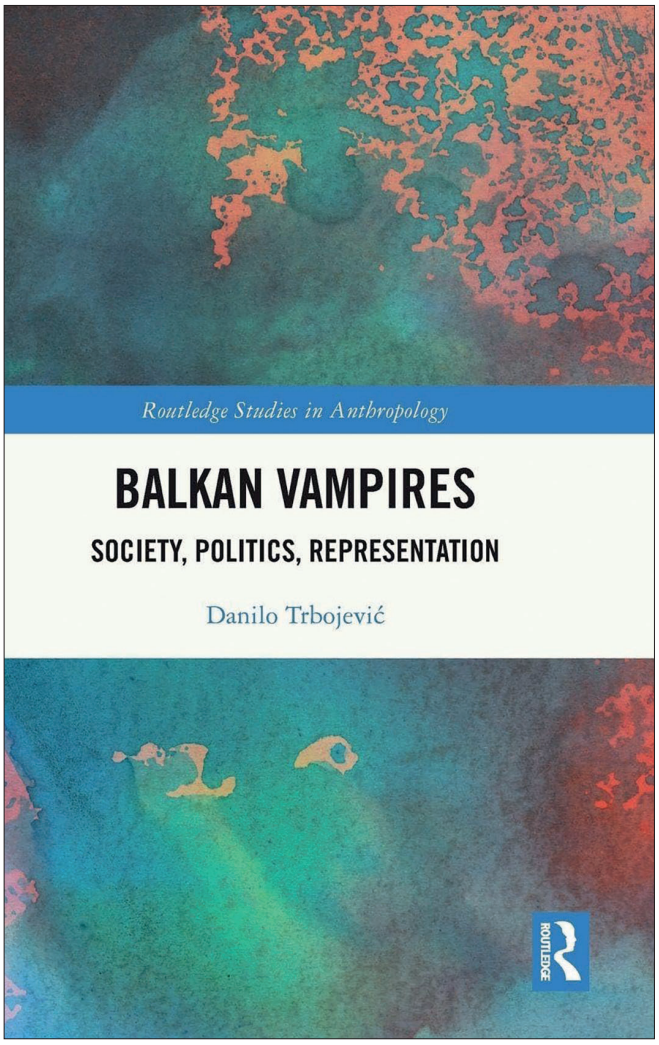

TRBOJEVIĆ, Danilo. *Balkan Vampires: Society, Politics, Representation* 1. vyd. Abingdon; New York: Routledge, 2025. 256 s. ISBN 978-1-032-86895-0.

Etnografická část práce je mimořádně bohatá. Autor zaznamenává širokou škálu představ o upírovi, od benevolentních návratů zemřelých příbuzných až po znepokojivé noční návštěvy, od zoomorfních transformací až po abstraktní formy „mešiny bez kostí". Zvláště cenné je zjištění, že některé prvky tradičního modelu, jako je sání krve, sexualita či představa vampirské nákazy, v současných narativech téměř mizí. Tato absence není interpretována jako úpadek tradice, ale jako důsledek proměny sociálního a kulturního kontextu, v němž se motiv nadále používá. Autor tak nabízí jemnou a přesvědčivou analýzu kontinuity a diskontinuity v rámci lidové démonologie.

Velmi podnětná je také část věnovaná rituálním praktikám prevence a neutralizace upíra. Autor ukazuje, že i když některé tradiční postupy, například probodnutí glogovým kůlem, přežívají spíše jako vzpomínka, jiné, symbolické, magické či ochranné, jsou stále živé a funkční. Tyto rituály nejsou chápány jako archaické relikty, ale jako kulturně koherentní reakce na zkušenost liminality, smrti a narušeného sociálního řádu. Typologie preventivních, ochranných a destruktivních praktik představuje významný metodologický přínos.

Kniha se vyhýbá dvěma extrémům, které často zatěžují studie lidové religiozity: romantizaci venkovského světa a jeho patologizaci. Autor zachovává antropologickou citlivost, respektuje ontologické rámce svých informátorů a nesklouzává k redukcionismu. Jeho analýza je kritická, avšak empatická, vědecká a otevřená pluralitě zkušeností.

Pokud jde o styl a terminologii, autor píše v první osobě a vedle běžné srbské terminologie vztahující se k vampirickým bytostem, jako jsou *vukodlak*, *vjedogonja*, *tenac* či méně agresivní *osenja*, občas používá i výrazy převzaté z anglické populární literatury. Tyto termíny uvádí v uvozovkách, například *„living dead"*, a jednou dokonce sáhne po literárním, nikoli vědeckém označení *„undead"*, které však uvádí v podobě *„(un)dead"*, čímž naznačuje jeho problematičnost a odlišnost od odborného jazyka.

Celkově lze říci, že dílo představuje významný příspěvek k současné antropologii náboženství, ontologii a kulturní dynamice v postmoderním kontextu. Nabízí nejen detailní studii jednoho specifického motivu, ale také hlubší vhled do toho, jak venkovské komunity v Srbsku interpretují svět, jak se vyrovnávají s modernitou a jak prostřednictvím symbolů, jako je upír či vampir, artikulují své místo v měnícím se sociálním a kulturním prostředí. Kniha bezpochyby obohatí odbornou diskusi v oblasti antropologie Balkánu i širšího evropského prostoru.

Výberový tematologický tezaurus (výkladový prierez obrazmi sveta v kultúrotvorných prapríbehoch)

GIUSEPPE MAIELLO

Vysoká škola finanční a správní

Rozsiahla vedecká monografia *Výberový tematologický tezaurus (výkladový prierez obrazmi sveta v kultúrotvorných prapríbehoch)* predstavuje premyslený a starostlivo pripravený projekt, ktorý vznikol ako výsledok dlhodobej spolupráce autorov Ľubomíra Plesníka, Mariany Čechovej, Nikoly Danišovej, Simony Klimkovej, Ľubomíra Gábora a Zoltána Rédeya. Publikácia nadväzuje na koncepčné východiská arcitextuálnej tematológie, ktorá sa v posledných rokoch profiluje ako osobitná literárnovedná a estetická subdisciplína s jasne vymedzeným predmetom výskumu a stabilnou terminologickou základňou. Jej rozvoj je úzko spätý s nitranskou semiotickou školou, charakteristickou dôrazom na recepčnú

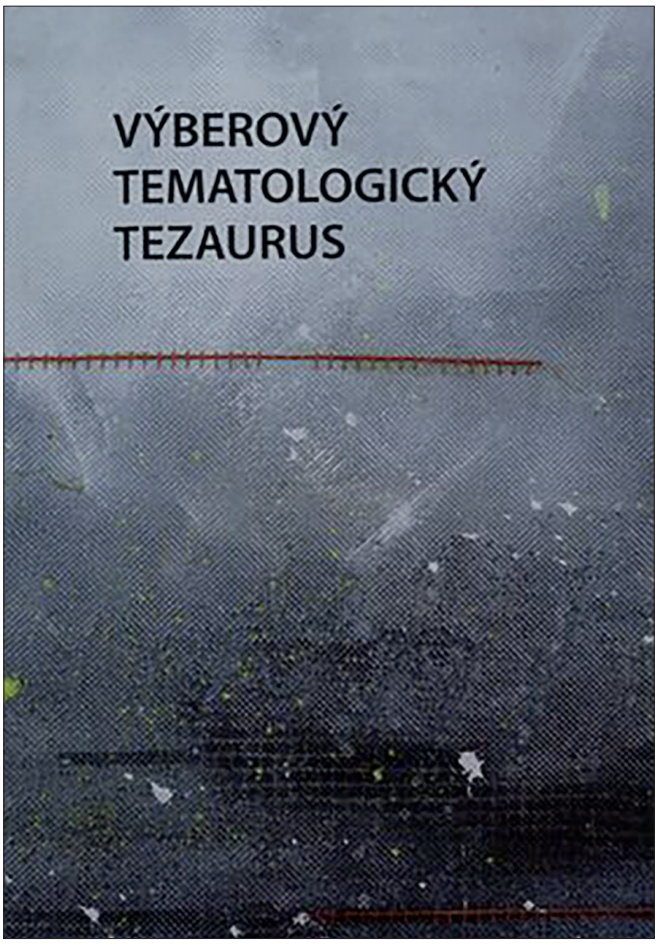

PLESNÍK, Ľubomír, Mariana ČECHOVÁ, Nikola DANIŠOVÁ, Simona KLIMKOVÁ, Ľubomír GÁBOR a Zoltán RÉDEY, eds. *Výberový tematologický tezaurus: výkladový prierez obrazmi sveta v kultúrotvorných prapríbehoch.* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, 2022. 612 s. ISBN 978-80-558-1909-2.